

UŽSIENIO VAIZDINYS AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS MIGRANTŲ POŽIŪRIU

Natalija Valavičienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania
Telefonas (8 5) 271 4715
Elektroninis paštas natalija.valaviciene@gmail.com

Pateikta 2014 m. rugsėjo 9 d.
Parengta spausdinti 2014 m. spalio 24 d.

doi:10.13165/SD-14-13-2-02

Anotacija

Aukštos kvalifikacijos specialistai yra vertingiausia migruojančios darbo jėgos dalis. Šią vertę lemia darbuotojo profesinė kompetencija, įgalinanti jį reikšmingai prisidėti prie tikslo ir tam tikromis formomis – prie kilmės šalių ekonominio ir socialinio vystymosi. Globali valstybių konkurencija dėl lyderystės, inovacijų, ekonominio augimo, sparti ir spartėjanti pažanga, nepatenkinami demografiniai procesai bei augantis, ypatingai kvalifikuotos, darbo jėgos poreikis verčia turtingąsias valstybes taikyti tarptautinės darbuotojų paieškos strategijas, pritraukti ir samdyti aukštos kvalifikacijos specialistus iš užsienio. Tad vis daugiau dėmesio skiriama aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš užsienio pritraukimo programoms, kurių atsiradimas iš esmės lėmė šios migrantų kategorijos išskyrimą iš pasaulio migrantų visumos. Tačiau ką reiškia „užsienis“ patiems aukštos kvalifikacijos specialistams? Kokį užsienio vaizdinį jie kuria ir perkuria? Kokį turinį jie „ideda“ į „užsienio“ sąvoką? Šiame straipsnyje analizuojamos aukštos kvalifikacijos migrantus iš migrantų visumos išskiriančios charakteristikos, pristatomos atrankinių imigracijos programų kūrimo ištakos pasaulyje ir remiantis pusiau struktūruoto interviu metodu surinktais duomenimis pateikiamas aukštos kvalifikacijos migrantų užsienio vaizdinio paveikslas, jo turinys ir kintamumas laike ir erdvėje priimant asmeninius strateginius migracinius sprendimus.

Reikšminiai žodžiai: aukštos kvalifikacijos migrantai, imigracijos programos, užsienio vaizdinys.

Įvadas

Jau visuotinai pripažįstama, kad šiuolaikinė tarptautinė migracija yra integrali globalių procesų dalis. Šiuolaikinė globalizacija – laikotarpis, prasidėjęs po Antrojo pasaulinio karo – lėmė pasaulinės migracijos pobūdžio kaitą. Tris dešimtmečius po karo didžiausia migracija vyko iš Europos pakraščių ir iš buvusių kolonijų į Šiaurės ir Vakarų Europos valstybes (Held ir kt., 2002). Šiame fone 7-ojo dešimtmečio viduryje kilo nauja pasaulinės migracijos tendencija. Tai jau buvo aukštos kvalifikacijos darbuotojų srautai. Jų atsiradimas sietinas su kvalifikacijos kriterijaus tarptautinės migracijos politikoje įvedimu.

Nors gamyba ir paskirstymas vis plačiau organizuojami pasauliniu lygiu, o tarptautinė migracija yra pasaulinės ekonomikos dalis, tačiau lygiagretus visos darbo jėgos globalizacijos procesas nevyksta, nors išimčių yra. Teigiama, kad globalizuota tampa vertingiausios darbo jėgos rinka (Castells, 2005). Ši darbo jėga išsiskiria savo specializacija, dėl kurios yra paklausi ir todėl įtakinga, jai negalioja įprasti imigracijos įstatymai, darbo užmokesčio ir darbo sąlygos. Tai profesionalai (aukščiausio lygio verslo vadybininkai, finansų analitikai, specialiųjų paslaugų konsultantai, mokslininkai bei inžinieriai, kompiuterių programuotojai, biotechnologai ir kiti), „menininkai, mados kūrėjai, aktoriai, sporto žvaigždės, dvasiniai mokytojai, politikos konsultantai bei profesionalūs nusikaltėliai“ (Castells, 2005, p. 135).

Aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis ypač išaugo pagreitėjus ekonominiam augimui išsivysčiusiose šalyse. Ši ekonominį šuolį lėmė pasaulio ekonomikos globalizacija ir informacinių technologijų pažanga (Fan, Yakita, 2010). Svarbu yra tai, kad aukštos kvalifikacijos darbuotojai ypatingai paklausūs yra tam tikruose sektoriuose, ypač mokslo ir inžinerijos, kur dėl spartaus technologinio vystymosi kyla poreikis naujo intelektualio kapitalo, kuris savo ruožtu daro sinerginį poveikį ateities technologiniams išradimams. Visas kompleksas procesų ir sąlygų, kuriomis turi veikti šiuolaikinės išsivysčiusios ir ekonomiškai stipriausios valstybės, sukuria poreikį ieškoti aukštos kvalifikacijos darbuotojų kitose pasaulio valstybėse.

Socialiniai tyrinėtojai šiai tarpvalstybinei konkurencijai apibūdinti taiko įvairius išraiškingus epitetus, vadina „lenktynėmis dėl talentų“ (anglų k. „*race for talents*“), „kova dėl protų“ (anglų k. „*the battle for brains*“). Šiose „lenktynėse“ varžosi ekonomiškai stipriausios ir atrankinės imigracijos programas sukūrusios bei įgyvendinančios valstybės. Šiandien paklausią profesiją turintis aukštos kvalifikacijos darbuotojas gali rinktis iš kelių ekonomiskai stipriausių ir labiausiai išsivysčiusių valstybių: JAV, Kanada, Australija, Naujoji Zelandija, Vokietija, Didžioji Britanija, Švedija ar kitos. Tačiau aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimo programos veikiau yra atsakas į situaciją, kurioje turi veikti šiuolaikinės ir įtampą dėl nepatenkinto aukštos kvalifikacijos poreikio išgyvenančios išsivysčiusios valstybės.

Šio straipsnio **tikslas** yra pristatyti pasaulio darbo rinkoje ypatingai vertinamos migruojančios darbo jėgos dalies – aukštos kvalifikacijos migrantų – užsienio vaizdinius, jų

kintamumą laike ir erdvėje bei vaidmenį renkantis migracijos valstybę. Tikslui įgyvendinti buvo atlikta Lietuvos ir užsienio mokslinių šaltinių bei pusiau struktūruotų interviu su aukštos kvalifikacijos specialistais medžiagos analizė. Buvo atrinkti 14 pusiau struktūruotų interviu su migracinės patirties turinčiais aukštos kvalifikacijos fizinių ir technologinių profesijų specialistais, tarp jų ir šiuo metu gyvenančiais Lietuvoje. Tyrimas atliktas laikantis tyrimo etikos reikalavimų. Jame informantai dalyvavo savanoriškumo principu. Prieš atliekant interviu jie buvo supažindinti su tyrimo tikslu, konfidencialumo sąlygomis ir galimybe bet kuriuo momentu pasitraukti iš tyrimo. Kadangi su informantais dėl interviu laiko ir vietos buvo tariamasi tik gavus jų sutikimą dalyvauti tyrime, empirinių duomenų rinkimo etapas vyko sklandžiai.

Šiame straipsnyje aukštos kvalifikacijos migrantas – tai specialistas, įgijęs aukštąjį universitetinį ar jam prilygintą fizinių arba technologinių mokslų srities išsilavinimą ir ne trumpesnę kaip 2 metų profesinę darbo patirtį, šiuo metu dirbantis užsienyje arba sugrįžęs į Lietuvą ir dirbantis čia.

Straipsnyje pristatomo tyrimo **objektas** – užsienio vaizdinys, kurį kuria ir perkuria aukštos kvalifikacijos migrantai. Keliami klausimai, kuo aukštos kvalifikacijos migrantai išsiskiria ir kodėl jų padėtis pasaulio darbo rinkoje iš tiesų yra ypatinga palyginti su kitais migrantais? Kokios aukštos kvalifikacijos migrantų pritraukimo į ekonomiškai stiprias valstybes programų kūrimo ištakos? Kaip užsienį įsivaizduoja potencialus aukštos kvalifikacijos migrantas ir kaip tas vaizdinys keičiasi priklausomai nuo įgytų naujų patirčių.

1. Aukštos kvalifikacijos darbuotojai – išskirtinė migrantų kategorija

Aukštos kvalifikacijos migracija pasižymi keliomis specifinėmis, kitoms migrantų grupėms nebūdingomis savybėmis. Šie ypatumai pasireiškia visuose migracijos proceso etapuose, pradedant aukštos kvalifikacijos darbuotojų *galimybėmis* susirasti darbo vietą užsienyje dar iki migruojant, jų *finansinėmis galimybėmis* migruoti, migracijos įstatymų *išlygomis* tokių migrantų atveju ir baigiant migrantų *socialinę integraciją* tikslo šalyje bei vietinių gyventojų *požiūrių* į imigrantus, priklausomai nuo imigrantų kvalifikacijos, *skirtumais*.

Taigi išryškinant, kuo aukštos kvalifikacijos darbuotojai yra specifinė grupė palyginti su kitomis migrantų grupėmis, svarbiausias kriterijus yra jų *profesinė kvalifikacija*. Tai yra pamatinė, būtina ir pakankama sąlyga, kad aukštos kvalifikacijos darbuotojai būtų išskirtinė migrantų kategorija. Kvalifikuoti ir išsilavinę žmonės yra linkę migruoti tarp regionų (Borjas ir kt., 1992), o jų puiki profesinė kvalifikacija palengvina tarptautinį mobilumą (Weiss, 2006), nes jie gali naudotis jiems taikomomis išskirtinėmis migracijos sąlygomis. Dėl savo kvalifikacijos ir įgūdžių aukštos kvalifikacijos darbuotojai yra vertinga ir geidžiama darbo jėga globaliu mastu, ypač pirmaujančiose pasaulyje darbo rinkose. Aukštos kvalifikacijos migrantai pirmiausia užpildo egzistuojantį darbo rinkoje įgūdžių deficitą, kurio negali lengvai patenkinti vietiniai žmogiškieji ištekliai. Kadangi yra sudėtinga prognozuoti, kokių specifinių įgūdžių reikalaus naujos darbo vietos, Vakarų pasaulyje laikomasi nuostatos, kad darbdaviai turi turėti galimybę įdarbinti talentingus darbuotojus iš užsienio ir juos išlaikyti šalyje (Hopkins, Levy, 2012). Todėl valstybės požiūriu, aukštos kvalifikacijos importas yra racionali politika siekiant strateginių šalies

tikslų, o aukštos kvalifikacijos darbuotojai, pasižymintys aukštu kultūrinio kapitalu, turi geresnes galimybes dalyvauti užsienio darbo rinkoje (Weiss, 2006).

Dvigubos, arba segmentuotos, darbo rinkos teorijos (Piore, 1979 cit. pagal Massey ir kt., 1993) požiūriu, aukštos kvalifikacijos migrantai užima tas pareigybes, į kurias mieliai pretenduoja ir tos šalies gyventojai. Tai yra gerai mokami, profesinio kilimo perspektyvas turintys, aukšto socialinio statuso darbai. Todėl aukštos kvalifikacijos migrantai paskirties¹ šalyje konkuruoja su vietine darbo jėga. Tuo tarpu kvalifikacijos nereikalaujančių, neprestiziinių, sunkių, pavojingų sveikatai, „purvinių“, menkai mokamų darbų vietiniai gyventojai dirbti vengia, todėl dažniausiai tas vietas užima imigrantai iš kitų valstybių. Atitinkamai šis pasiskirstymas yra skirtumų tarp aukštos kvalifikacijos specialistų ir nekvalifikuotų darbuotojų teisiškai ir socialiai saugių darbo sąlygų prielaida.

Kitas esminis skirtumas tarp aukštos kvalifikacijos ir nekvalifikuotų darbuotojų migracijos yra socialinio kapitalo panaudojimas arba, tiksliau, *skirtinga socialinio kapitalo reikšmė* tiek priimant sprendimą migruoti, tiek dirbant ir gyvenant migracijoje. Ši migracija tampa mažiau priklausoma nuo, tinklo teorijos atstovo Granovetterio (1983, p. 202) žodžiais tariant, *stiprių* socialinių ryšių užsienio valstybėje, o užsienio mokslo institucijų svarba auga. Stipriais ryšiais visų pirma laikomi šeimos narių ir draugų santykiai, silpnais – pažįstamų ratas, kuris yra ne toks tankus (Gečienė, 2009, p. 132). Kuo aukštesnė migranto kvalifikacija, jo žmogiškasis, intelektinis kapitalas, tuo mažesnės reikšmės jam turi socialiniais ryšiais gaunama migracijos parama (Kazlauskienė, Rinkevičius, 2006).

Iš šio ypatumo išplaukia kitas išskirtinumas. Vienas pirmųjų aukštos kvalifikacijos teigiamų aspektų – *socialinio tinklo panaudojimas* inovacijoms kilmės² šalyje diegti ir vystyti. Paprastai migrantai išlaiko socialinius ryšius su kilmės šalimi (Chalamwong, 2004), tad jie gali tarnauti kaip naujų žinių ir technologijų perdavimo į ją kanalas ir taip reikšmingai prisidėti prie kilmės šalies ekonominio vystymosi.

Šiuos išskirtinius bruožus papildoma aukštos kvalifikacijos migrantų *aukštas integracijos laipsnis* į paskirties valstybės darbo rinką, ekonominė nauda valstybei, todėl teigiamai veikia šalies socialinės apsaugos sistemą nedidinant jai spaudimo (Huber ir kt., 2010). Būtent tai lemia ir *palankesnę* vietinių gyventojų požiūrį į aukštos kvalifikacijos migrantus palyginti su požiūriu į nekvalifikuotus migrantus. Nepriklausomai nuo savo pajamų, išsilavinimo ir kvalifikacijos vietiniai gyventojai aukštos kvalifikacijos migrantus vertina palankiau nei nekvalifikuotus (Hainmueller, Hiscox, 2010).

Visos išsivysčiusios šalys susiduria su pasiūlą viršijančia kvalifikuotos darbo jėgos paklausa, kurios negali patenkinti vietinės darbo jėgos resursai ir vietinė švietimo sistema. Todėl vis daugiau išsivysčiusių valstybių kuria ir įgyvendina įvairias aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimo ir jų išlaikymo šalies viduje programas.

2. Atrankinių imigracijos programų ištakos: kvalifikacijos kriterijus

Atrankinių imigracijos programų ištakos siejamos su 1965 m., kai JAV buvo priimtas Imigracijos ir tautybės aktas (*Immigration and Nationality Act*), panaikinantis imigrantų

1 Paskirties šalimi laikoma valstybė, į kuria migruojama.

2 Kilmės šalimi laikoma valstybė, iš kurios buvo migruota.

kvotas pagal tautybę, nustatantis imigrantų skaičiaus iš Vakarų ir Rytų pusrutulių viršutinę ribą, numatantis atskirą pabėgėlių kvotą ir sukuriantis lengvatų sistemą, orientuotą į būsimų imigrantų *aukšto lygio profesinius įgūdžius* nepriklausomai nuo jų kilmės šalies ir teikiančią pirmenybę *kvalifikuotiems* JAV piliečiams ir rezidentų giminaičiams. Netrukus, po poros metų, kvalifikacijos kriterijų į nacionalinę tarptautinės migracijos politiką įsivedė Kanada (1967), sukūrusi naujovišką ir lanksčią taškų sistemą, kiek vėliau panašią sistemą pradėjo įgyvendinti Australija (1973), o Naujoji Zelandija, pasinaudojusi Kanados ir Australijos pavyzdžiais, prisijungė prie globalių valstybų „dėl talentų“ pasiūlydama savo taškų sistemos variantą XX a. dešimto dešimtmečio pradžioje.

Į aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš užsienio pritraukimo procesą Europa, o tiksliau, Europos Sąjunga, įsitraukė tūkstantmečių sandūroje, patvirtindama Lisabonos strategiją (2000), kurios pagrindinis tikslas buvo iki 2010 m. Europos Sąjungą paversti „dinamiškiausia ir konkurencingiausia žiniomis pagrįsta ekonomika pasaulyje, kuri pasižymėtų darniu ekonomikos augimu, stipresne socialine sanglauda ir pagarba aplinkai bei turėtų daugiau ir geresnių darbo vietų“ (Europos Komisija, 2010).

Pirmoji valstybė ES, parengusi aukštos kvalifikacijos migrantų pritraukimo programą, buvo Vokietija, 2000 m. kardinaliai pakeitusi nulines imigracijos kvotą į iki 20 tūkst. aukštos kvalifikacijos imigrantų per metus, kurie turėjo dirbti būtent informacinių ir komunikacinių technologijų srityse. Vėliau savo imigrantų pritraukimo schemas pradėjo siūlyti Didžioji Britanija, Švedija, Nyderlandai, Prancūzija, Norvegija, Airija (Shachar, 2006). Pačiam aukštos kvalifikacijos migrantui toks naujų dalyvių ir pasiūlos atsiradimas reiškė išsiplėtusias pasirinkimo galimybes, kai jau galima rinktis ir tas Senojo pasaulio valstybes, kurios ilgus metus imigrantams buvo uždarytos ir neprieinamos (Shachar, 2006).

Lietuva yra ES narė, tačiau aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš Trečiųjų valstybių pritraukimo programų nevykdo ir nekonkuruoja dėl tokių darbuotojų. Atvykstančių į Lietuvą aukštos kvalifikacijos darbuotojų proporcija bendrame imigracijos sraute yra nedidelė – svyruoja tarp 3 proc. ir 5 proc. priklausomai nuo konkrečių metinių rodiklių (Darbo jėgos migracija, 2010, p. 48).

Kiekviena šalis vykdo savo nacionalinę migracijos politiką, turi unikalią jos istoriją ir praktiką. Nors pasigirsta balsų apie tam tikros sanglaudos šioje srityje poreikį, tačiau migracijos politikos suderinamumas tarpvalstybiniu lygiu yra ilgas ir sudėtingas procesas. Todėl dabar valstybės reguliuoja migracijos srautus per nacionalinę teisę, dvišales, trišales, retu atveju daugiašales sutartis. Vis dėlto kiekviena valstybė individualiai tvarkosi migracijos valdymo srityje, savarankiškai apsisprendama dėl strateginių šalies tikslų migracijos srityje, todėl egzistuoja tiek daug skirtingų, panašių, bet kitokių imigracijos politikų. Aukštos kvalifikacijos imigracijos valdymo srityje valstybės daugiausia remiasi leidimų dirbti ir gyventi sistema, o įvestos specialios schemas susijusios konkrečiai su specialistais informacinių technologijų ir sveikatos priežiūros srityse (Chalamwong, 2004).

Šalia aktyvių turtingos valstybės pastangų pritraukti kvalifikuotus darbuotojus iš užsienio didelę reikšmę turi jos įvaizdis tarptautinėje arenoje ir tai, kokį vaizdinį apie ją yra susikūrus kitos valstybės gyventojas. Įvaizdį kuria pati valstybė, o vaizdinį apie ją susi-

kuria žmogus. Kaip rodo kokybinių interviu su migracinės patirties turinčiais aukštos kvalifikacijos darbuotojais analizė, užsienio vaizdinys – asmens sukonstruota, subjektyvi šalies reprezentacija – turi esminės reikšmės specialistui įtraukiant migraciją į savo profesinės karjeros trajektoriją bei pasirenkant valstybę, į kurią migruojama.

3. Užsienio vaizdinys ir jo kaita

Užsienio vaizdinys šiame straipsnyje apibrėžiamas kaip tam tikra užsienio reprezentacija, patirties ir mentalinės veiklos produktas. Nors informantai sunkiai atseka vaizdinio apie užsienį užuomazgas, vis dėlto jo egzistavimą, jį *kaip tokį* identifikuoja savo pasakojimuose. Tokio vaizdinio vaidmuo yra svarbus formuojantis individualioms nuostatomis kitų valstybių atžvilgiu apskritai, bendram žinojimui apie gyvenimą užsienyje, to gyvenimo vertinimui ir konkrečiai migracinių nuostatų formavimuisi. Vaizdinyje apie užsienį yra svarbūs trys jo aspektai: *turinys, tąsa laike* ir *prigimtinis kintamumas*.

Tai, *kokį* vaizdinį konstruoja žmogus, t. y. kokį turinį ir kokias prasmes priskiria užsieniui informantai, priklauso nuo pačiais įvairiausiais būdais ir iš pačių įvairiausių šaltinių informantų surinkta ir gauta informacija. Todėl vaizdinys apie užsienį visuomet yra individualus, savitas, nors ir turi būdingų kitiems kitų žmonių sukonstruotiems užsienio vaizdiniais elementų. Socialiai sąveikaudamas žmogus savo kasdienį pasaulį konstruoja per socialines praktikas, naudodamasis jam pasiekiamais ir prieinamais išteklių. Kasdienių ir strateginių sprendimų, socialinių veiksmų grandinė formuoja ir transformuoja žmogaus kasdienes socialines praktikas bei jų kontekstą ir daro įtaką ateities veiksmams. Užsienio vaizdinį žmogus taip pat aktyviai kuria ir perkuria pasitelkdamas išorinių veiksmų pateikiamą informaciją, įskaitant nuogirdas, pažįstamų ir nepažįstamų žmonių patirčių refleksijas, kino, muzikos ir kitų užsienio kultūrų produktų plitimą ir vartojimą. Šis vaizdinio kūrimas labiau intuityvus, kontekstualus, priklausantis nuo informacijos šrautų įvairovės, intensyvumo ir jų kaitos, gal net chaotiškas, nes nėra pagrįstas kryptingu patikimos informacijos ieškojimu. Vis dėlto šis procesas yra ir labai asmenišką veiksmas, nes darydamas tam tikrą, savotišką atranką, filtruodamas naują informaciją per savo vertybių, nuostatų, interiorizuotų normų visumą, žmogus palaipsniui, detalė po detalės konstruoja savo unikalų vaizdinį apie užsienį, kuris būdingas tik jam. Ir tas vaizdinys gali būti labai tendencingas, pagrįstas pozityvių prasmų sureikšminimu ir negatyvių numenkinimu ar net atmetimu. Konkretūs vaizdiniai yra visos šios mozaikos rezultatas, jie vaidina svarbų vaidmenį priimant sprendimą migruoti, renkantis migracijos kryptį. Todėl sprendimas migruoti yra sprendimas, priimamas neapibrėžtumo ir rizikos sąlygomis (Czaika, 2012: 5). Užsienio vaizdinys – tai subjektyvi abstrakcija, idealizuotas neribotų galimybių ir didelių perspektyvų simbolis, sunkiai žodžiais apibrėžiamas „kažkas tokio“:

„<...> man turbūt užsienis visada labai patikdavo, ta prasme, galvodavau [apie jį]. O <...> kai filmus žiūrėdavau, man atrodydavo: „O, Amerika, Amerika – kažkas yra“ [*nusijuokia*]. (29 m., IT programuotojas, JAV)

„<...> o Amerika, tai aš nežinau, man kažkaip visada, ta prasme, įdomu buvo, tai <...> norėjau pats pažiūrėt“ [*nusijuokia*]. (29 m., IT programuotojas, JAV)

Vaizdinio apie konkrečią užsienio valstybę arba pasaulio regioną kūrimui ir jo išlaikymui itin svarbios yra apibendrinančios, tipiškos, net stereotipiškos žinios apie tuos kraštus ir jų lyginimas tarpusavyje. Iš principo, yra remiamasi bendro lygio žiniomis, kai konkreti santvarka yra „savaime suprantama“ ir *tikriausiai* būdinga tam regionui, todėl nėra taikomos informacijos paieškos ir jos patikimumo tikrinimo strategijos:

„Buvo noras pirmiausia važiuoti į Skandinaviją. <...> Nežinau kodėl, iš tikrųjų, na atrodo, gal dėl to tokio socialinės valstybės statuso. Ta prasme, kad jie labiau orientuoti į socialinę gerovę negu kad Amerika. Ar važiuot į Pietus kažkaip irgi nesinori, nors ten klimatas tikriausiai geresnis.“ (30 m., IT programuotojas, Norvegija)

„Čia nežinau – augant, filmai, knygos ir tas visas požiūris – kaip žinom, Amerika, turbūt, viena iš labiausiai laisviausių šalių.“ (29 m., lazerinės fizikos ir optinių technologijų specialistas, Vilnius)

Kita vertus, užsienis matomas ne kaip pasakiška vieta, kurioje be pastangų atsiranda lėšos, o kaip nuvainikuota erdvė, kurioje finansiniai tikslai gali būti realizuojami tik per darbą ir pastangas. Be to, didesnis pinigų kiekis užsienyje nesusiejamas su laimės samprata:

„Aš nemanau, kad kažkur užsienyje sninga ar lyja, ar kibirais plaukia eurai ar doleriai, visur viską reikia uždirbt. <...> Užsienis, tegul atlyginimas bus ir keturis kartus didesnis, bet tai nėra laimės šaltinis. Na, kad ten nėra rojus“ (32 m., elektronikos inžinierius, Vilnius)

Savo ruožtu vaizdiniai apie užsienį yra negalutiniai. Jiems būdinga tąsa laike ir kintamumas. Jie keičiasi priklausomai nuo žmogaus vėlesnių patirčių konkrečioje socialinėje erdvėje ir laike. Taigi patį užsienio vaizdinį turime priimti ne kaip statišką, galutinį produktą, o kaip nuolatinį perkūrimo ir (savi)refleksijos procesą, priklausomą nuo naujos informacijos ir patirčių, kai yra peržiūrimas ankstesnis žinojimas ir patvirtinamas arba papildomas, visas arba iš dalies pakeičiamas:

„Ir, ta prasme, kažkaip atrodė, kad galimybių daug daugiau [JAV šalyje]. <...> Aš vis dar tą patį galvoju, bet aš dabar suprantu, kad viskas ne taip lengva, kaip gali pasirodyti iš pirmo karto.“ (29 m., IT programuotojas, JAV)

„Bet aš į Vokietiją niekada neplanavau važiuoti. Nu Vokietija tai buvo... paskutinė šalis, į kurią aš būčiau norėjęs važiuoti.“ (49 m., filologė, Vokietija)

„Pasivažinėjęs po užsienį supranti, kad <...> visur yra žmonės ir visi turi savo ydų.“ (32 m., elektronikos inžinierius, Vilnius)

Taigi užsienio vaizdinių turinys yra sukonstruotas remiantis asmens patirties ir mentalinės veiklos sąveika. Vaizdinys yra aktyvaus valstybės ar pasaulio regiono reprezentacijos kūrimo ir perkūrimo išraiška. Užsienio vaizdinys, inkorporuodamas savyje objektyvią informaciją ir subjektyvias žinias, būdamas ilgalaikis, demonstruoja savo skirtingą turinį ir nepastovumą. Tačiau nepaisant to, kad kartais užsienio vaizdinys įkūnija neapibrėžtumą, nekonkretumą ir kintančią abstrakciją, vis dėlto svarbu galvoti apie šio vaizdinio reikšmingą vaidmenį ir galią formuojantis migracinėms nuostatoms, projektojančias asmeninės ateities trajektorijas, pasirenkant migracijos kryptis, priimant labai konkrečius migracinius sprendimus.

Išvados

Aukšta profesinė kvalifikacija yra pamatinė charakteristika, išskirianti aukštos kvalifikacijos darbuotojus iš kitų migrantų grupių ir nulemianti jų išskirtinę padėtį tiek iki migracijos, tiek migracijoje.

Kiti aukštos kvalifikacijos darbuotojų migracijos išskirtiniai bruožai išplaukia iš pamatinės charakteristikos. Pirma, šie darbuotojai užima tas „geras“ darbo vietas paskirties šalyje, į kurias mielai pretenduoja ir vietos gyventojai, taip sudarydami šiems konkurenciją; antra, jie įdarbinami legaliai, todėl turi užtikrintas socialines garantijas; trečia, aukštos kvalifikacijos darbuotojai tiek iki migracijos, tiek migracijoje yra mažiau priklausomi nuo stiprių socialinių ryšių (giminystės, artimų draugų), o didesnės reikšmės turi silpni socialiniai ryšiai (mokslo institucijos, autoritetingi pažįstami); ketvirta, paskirties valstybėje jie pasižymi aukštu integracijos laipsniu ir todėl, penkta, vietos gyventojai aukštos kvalifikacijos migrantus vertina žymiai palankiau nei nekvalifikuotus.

Aukštos kvalifikacijos migrantai yra svarbūs kilmės valstybės vystymuisi ir plėtrai, nes išsaugotas socialinis tinklas kilmės šalyje gali tarnauti kaip naujų žinių, patirties ir technologijų perdavimo jai kanalas.

Aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimo programos yra migracijos politikos dalis, taikomos ekonomiškai stipriausių ir labiausiai išsivysčiusių valstybių praktikoje kaip veiksminga priemonė siekiant užpildyti darbo rinkoje egzistuojantį aukštos kvalifikacijos įgūdžių deficitą ir skatinti šalies inovacijas bei vystymąsi.

Užsienio vaizdinio reikšmė pasireiškia per jo galią formuoti aukštos kvalifikacijos darbuotojo bendrą požiūrį į užsienį, koncentruoti „užsienį“ tik į tam tikrą valstybę ar pasaulio regioną, formuoti migracines nuostatas apgalvojant asmeninės ateities galimybes tiek paties migravimo veiksmo, tiek potencialios paskirties valstybės pasirinkimo požiūriu.

Literatūra

- Borjas, G. J.; Bronars, S. G.; Terjo, S. J. Self-selection and internal migration in the United States. *Journal of Urban Economics*. 1992, 32: 159-185.
- Castells, M. *Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra*. Kaunas: Poligrafija ir informatika. 2005.
- Chalamwong, Y. The migration of highly skilled asian workers in OECD member countries and its effects on economic development in East Asia. A Joint MOF/PRI-OECD Research Project: The Impact and Coherence of OECD Country Policies on Asian Developing Economies, OECD Development Centre, Paris, 19-20 April. 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-08-06]. <<http://www.oecd.or.g/pcd/31857618.pdf>>.
- Czaika, M. *Migration in times of Uncertainty: On the role of economic prospects*. IMI Working Papers Series. 52. 2012.
- Europos Komisija. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas: Lisabonos strategijos vertinimo dokumentas. Briuselis, SEK (2010) 114 galutinis. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-07-26]. <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/lisbon_strategy_evaluation_lt.pdf>.

- Gečienė, I. Socialinių tinklų analizė migracijos studijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2009, 2 (25): 130–143.
- Granovetter, M. The Strength of Weak Ties: a Network Theory Revisited. *Sociological Theory*. 1983, 1: 201–233.
- Hainmueller, J.; Hiscox, M. J. Attitudes toward highly skilled and low-skilled immigration: evidence from a survey experiment. *American Political Science Review*. 2010, 104 (1): 61–84.
- Held, D.; McGrew, A.; Goldblatt, D.; Perraton, J. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai. 2002.
- Hopkins, L.; Levy, Ch. *Simply the Best? Highly-skilled migrants and the UK's knowledge economy*. The Work Foundation, Part of Lancaster University. 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-06-07]. <http://www.theworkfoundation.com/DownloadPublication/Report/315_Simply%20the%20Best%20TWF%20format.pdf>.
- Huber, P.; Landesmann, M.; Robinson, C.; Stehrer, R. *Migration, Skills and Productivity*. The Vienna Institute for International Economic Studies. Vienna, 2010.
- Kazlauskienė, A.; Rinkevičius, L. Lithuanian „brain drain“ causes: push and pull factors. *Engineering Economics*. 2006, 1 (46): 27–37.
- Massey, D. S.; Arango, J.; Hugo, G.; Kouaouci, A.; Pellegrino, A.; Taylor, E. J. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*. 1993, 19 (3): 431–466.
- Sipavičienė, A.; Jeršovas, M. *Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje* Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2010.
- Shachar, A. The race for talent: highly skilled migrants and competitive immigration regimes. *New York University Law Review*. U Toronto, Legal Studies Research paper No. 883739. 2006, 81 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-07-26]. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=883739>.
- Weiss, A. Comparative research on highly skilled migrants. Can qualitative interviews be used in order to reconstruct a class position? *Qualitative Social Research* 2006, 7(3) [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-06-07]. <<http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/136/298>>.

THE IMAGE OF ABROAD IN THE VIEW OF HIGHLY SKILLED MIGRANTS

Natalija Valavičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Highly skilled employees are the most valuable part of the migrant labour force. This value is determined by employee's professional competence, enabling them to contribute significantly to the destination and origin countries' economic and social development. Global competition for states' leadership, innovations, economic growth, the rapid and accelerating progress, unsatisfactory demographic processes and along the growing demand

for highly skilled labour force impel rich countries to apply international recruitment strategies to attract and hire highly skilled foreign professionals. But what does the very term “abroad” mean to the highly skilled migrants? The research aim is to present the “abroad” image, its variability in time and space and its role in choosing the state of destination. The research object is an image of abroad, created and recreated by highly skilled migrants. This article also analyzes the distinctions between highly skilled migrants and other migrants’ groups, provides the origin of selective immigration programmes, and based on semi-structured interviews with highly skilled migrants in natural sciences and technology fields presents the image of “abroad”, its different contents and meanings, depending on time, space and personal future experience.

The article reveals that high professional qualification is a fundamental characteristic that distinguishes highly skilled workers from other migrant groups and determines their particular situation before and after migration. Other specific features flow from this fundamental characteristic. These are the high positioning of highly skilled migrants in the hierarchy of jobs, legal employment and social guarantees, less dependent on strong social ties and higher values of weak social ties, a high degree of integration in the country of destination and, therefore, more favourable attitudes of the local population toward highly skilled migrants. The significance of the image of abroad occurs through its power to shape the highly skilled professional’s general approach of abroad, to concentrate “abroad” only to a certain country or region of the world and to shape attitudes toward personal migration and potential country of destination.

Keywords: *highly skilled migrants, image of abroad, immigration programmes*

Natalija Valavičienė, Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: migracijos sociologija, globalizacijos sociologija, aukštos kvalifikacijos migracija, demografija.

Natalija Valavičienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Educational Sciences and Social Work, lecturer. Research areas: sociology of migration, sociology of globalisation, migration of the highly skilled, demography.